

FESTA MAJOR 2020

PREGÓ TEATRALITZAT A CÀRREC DE L'ASSOCIACIÓ D'ESTUDIS TORELLONENCIS (ADET)

Personatges

- PERIODISTA: MARIONA PRAT
- MEMBRES DE L'ADET: CONCEPCIÓ PRAT, ROSA SAYÓS, GERARD VERDAGUER I XAVIER VILAR

A l'escenari hi ha unes quantes butaques disposades en forma de U oberta cap al públic. MARIONA PRAT, la periodista, està dreta i es va movent amb el micro de carxofa ben visible. Les butaques estan ocupades pels quatre membres de l'ADET a qui es fa l'entrevista.

MARIONA PRAT dona la benvinguda als assistents i presenta l'acte.

- **MARIONA:** Bon vespre des de la unitat mòbil de Ràdio Ona, que hem hagut de traslladar en aquesta Sala Polivalent. L'acte s'havia de fer al jardins de Can Parrella, però a última hora la pluja ens ho ha impedit.

Avui tenim entre nosaltres uns quants membres de l'actual Junta de l'ADET. Són: la filòloga ROSA SAYÓS, l'advocat XAVIER VILAR, la mestra CONCEPCIÓ PRAT, i l'historiador GERARD VERDAGUER.

Donant suport tècnic a l'acte, també ens acompanyen dos altres membres de la Junta: en JORDI CAMPÀS i en JOSEP M. CALLÉN.

El president de l'ADET, PASQUAL BERNAT, no ha pogut venir; és una persona de risc i ha de ser molt escrupolós amb el confinament. Al final d'aquest acte sentirem el missatge que ens adreça.

Tenim aquí els membres de l'ADET perquè aquest any 2020 celebrem el setanta-cinquè aniversari de la fundació de l'entitat.

Després d'aquestes paraules, s'inicia l'entrevista.

- **MARIONA (amb to una mica humorístic): A veure XAVIER, fa setanta-cinc anys que vas fundar l'entitat?**

XAVIER: Nooo! Jo ara tinc 66 anys i l'ADET celebra el 75è aniversari. Per tant, en aquell moment, l'any 1945, cap de nosaltres podia formar part de l'entitat, perquè no havia nascut. Entre els fundadors i nosaltres hi ha passat molta més gent. Jo formo part de la tercera etapa de l'ADET, la que va començar l'any 2013.

- **MARIONA: Parlem d'història. GERARD, com es va fundar l'ADET l'any 1945?**

GERARD: Tot va començar amb l'arribada a Torelló de mossèn Antoni Duran, un jove vicari de vint-i-set anys, nebot de Mn. Gudiol, el qual va ser durant molts anys l'ànima del Museu Episcopal de Vic.

- **MARIONA: I què va fer mossèn Duran?**

GERARD: Mossèn Duran va aglutinar al seu voltant una colla de joves que es movien a l'entorn del Centre Catòlic i que tenien inquietuds per conèixer la història i el territori de la nostra estimada vall. Els va organitzar en seccions (història, geografia, arqueologia, geologia...) i van començar a treballar. Al cap de poc, Mn. Duran va marxar a Osca, on va fer una brillant carrera d'historiador.

- **MARIONA: GERARD, qui eren aquests joves inquiets?**

GERARD: Hi havia gent diversa. Seria llarg explicar la biografia de cadascun d'aquests joves activistes... A l'acta fundacional de l'ADET hi consten: el metge Josep Verdager; el secretari de l'ajuntament, Joan Castells; en Bartomeu Tresserra, de *Can Llamp*; en Joan Sala, del bar de *Caberdisses*; el farmacèutic Ramon Prat; en Mingo i en Fortià Bardolet, de la fusteria; l'Antoni Camprodon, empresari del metall; en Josep Domènech, de *can Jandó*; en Ramon Vinyeta, de *La Comarcal* i en Xavier Viver, de la farmàcia. I d'altres que s'hi varen anar incorporant amb els anys... com l'Eudald Vila o en Zoilo Janés... Segur que me'n deixo més d'un....

- **MARIONA: GERARD, i en Joan Subirachs? Quin paper va tenir a l'ADET?**

GERARD: En Subirachs era un il·lustrat del vell catalanisme; va morir l'any 1954, sense acceptar mai les normes ortogràfiques d'en Fabra. Durant els seus darrers anys de vida va donar suport a l'ADET i hi va col·laborar; de fet, en va ser el primer president. Una part del seu llegat –manuscrits, biblioteca, documents diversos...– actualment es conserva a l'arxiu de l'ADET.

- **MARIONA: ROSA, què van fer els de l'ADET de la primera etapa?**

ROSA: Durant els primers anys d'existència de l'ADET, els seus membres van començar a recollir materials del patrimoni natural, històric i cultural de Torelló i la Vall de Ges per evitar que es perdessin. La seva intenció era fer un Museu-Arxiu d'Història Local que, a més de recopilar aquest patrimoni, permetés exposar materials arqueològics i geològics, pictòrics, folklòrics, heràldics, religiosos, industrials... de tota mena, relacionats amb la nostra zona.

En aquesta primera etapa, l'ADET va tenir una presència molt activa en la vida cultural de Torelló. Es van fer exposicions sobre la indústria i l'artesanía local, es van impulsar publicacions i els seus membres, portats per l'entusiasme, tot i tenir uns coneixements arqueològics més que limitats, pic i pala en mà, es van llançar a realitzar excavacions arqueològiques.

Quatre dels èxits més importants de l'ADET en aquesta primera època van ser:

- Primer, la publicació de la *Història de Torelló* de Fortià Solà (1947-1948), que va tenir un gran ressò i que ha servit de base per a estudis posteriors.
- En segon lloc, la troballa del jaciment iberoromà de les Serrasses, a principis dels anys cinquanta (1952), quan s'estava construint la carretera de Conanglell. És una troballa que no s'ha difós prou i en aquests moments hi ha la intenció de publicar una monografia sobre el tema per donar a conèixer la importància d'aquest jaciment.
- Després la recuperació, l'any 1957, dels pergamins de la Cúria del Castell de Torelló. Es tracta d'un arxiu valuosíssim. Són 650 pergamins datats entre 1182 i 1667 (segles XII-XVII), que Josep M. Puchades (enginyer i geògraf; col·laborador de Pau Vila) va trobar casualment en una llibreria de vell de Barcelona.
- I finalment, la creació d'una important col·lecció de fòssils, entre els quals destaca el d'una closca de tortuga de grans dimensions.

- **MARIONA: ROSA, on van tenir el seu local? On volien posar el museu?**

ROSA: L'any 1948, el primer Museu es va instal·lar en una sala de l'actual Escola Rocaprevera. Després la parròquia va cedir a l'ADET un local just al costat de l'església. Durant més de seixanta anys l'ADET hi va tenir el seu museu. També hi havia molts espais i racons del temple plens d'objectes i materials de l'ADET. Sabíeu que una de les torres de la façana (la de més a l'esquerra) estava plena d'arxius i peces de l'ADET? (*pausa de segons*) Era un espai fascinant que semblava sorgit directament d'una pel·lícula de misteri i suspens.

Amb el temps, el local va quedar obsolet. Poc aïllament, brutícia –els coloms hi podien entrar sense entrebancs–, fred... el feien poc apte per poder-hi treballar i per poder rebre visitants i estudiosos que volien fer consultes al seu fons.

- **MARIONA: XAVIER, el pare Viver va ser un dels puntals de l'associació?**

XAVIER: Sí, el pare Viver es cuidava de controlar totes les entrades de documents, llibres, quadres, fòssils, i qualsevol altre objecte d'interès per a l'ADET, que passaven a formar part del seu fons arxivístic o del museu. Era un home omnipresent. Coneixia tots els racons de l'església on es guardaven els petits tresors de l'ADET. Durant més de quaranta anys va dedicar-hi els seus esforços.

- **MARIONA: XAVIER, veig que el teu oncle, en Ramon Vinyeta, era un dels fundadors...**

XAVIER: Sí, el meu tiet era una persona molt especial, de molt petit ja era un gran aficionat a l'excursionisme i a la fotografia. Era tot un caràcter! Va escriure i editar prop de vint-i-cinc monografies sobre el territori més proper i feia conferències. Cal preservar el seu llegat fotogràfic i bibliogràfic.

- **MARIONA: XAVIER, el teu pare va escriure molt sobre la Guerra Civil a Torelló. Quan es va vincular a l'ADET?**

XAVIER: El meu pare va tenir prou feina a gestionar la seva empresa i a pujar els seus deu fills com per implicar-se des dels inicis en les activitats de l'ADET, però era molt proper a la majoria dels joves de l'ADET. Ell s'hi va incorporar quan va començar a investigar i escriure sobre la guerra civil, molts anys més tard, una vegada jubilat per malaltia abans dels 60 anys.

El fet d'escriure sobre la guerra civil va ser una necessitat íntima d'explicar els fets relacionats amb la guerra i, sobretot, la persecució religiosa a Catalunya, tal com ell la va viure, sense cap pretensió que els seus llibres fossin considerats com a llibres d'història objectiva. El meu pare, com la majoria dels pares de la nostra generació, no parlaven mai de la guerra. El trauma que portaven a sobre era massa gran com per explicar-ho als fills. Una manera de superar el trauma va ser escriure la història de la guerra tal com ell la va viure. Quan va esclatar la guerra, ell era un adolescent i, per tant, escriu els fets exactament des de la seva perspectiva subjectiva.

En ser dels primers a escriure sobre un tema tabú i el fet de compartir la seva experiència amb altres membres de l'ADET, va fer que comptés amb la col·laboració de molta gent del poble i que en rebés informació. Avui, els seus llibres són un referent a tenir en compte per comprendre determinades situacions que es van produir.

- **MARIONA: ROSA, com és que l'ADET, amb l'ajut de l'Ajuntament franquista d'aleshores, presidit per en Pepet Vidal, va publicar en català la *Història de Torelló* de Mn. Fortià Solà?**

ROSA: Al Torelló dels anys quaranta, com a tot el país, el franquisme havia imposat les seves directrius polítiques, que anaven dirigides clarament cap a una assimilació cultural i cap a una castellanització total de la vida pública. Els polítics locals per força havien d'abraçar aquest nou règim i acatar les consignes del *Movimiento*. Això era així en públic, però no ben bé en privat. De fet, la majoria de polítics de Torelló, començant per l'alcalde, Josep Vidal, tenien un passat catalanista i continuaven utilitzant i defensant la llengua catalana. Això implicava que hi havia petites esclatxes que van permetre una certa vida cultural en català. Fortià Solà i l'ADET aconseguiren publicar en català l'any 1947 perquè tenen el suport dels polítics locals i de l'església, tots ells addictes al règim franquista.

Per altra banda, Solà explica els fets de la guerra des del punt de vista dels vencedors. Ell havia vist desaparèixer molts amics eclesiàstics i no tenia cap simpatia al moviment revolucionari. Però malgrat això, que no es pot obviar, perquè el punt de vista dels fets és clarament reaccionari i conté una apologia del nou règim, també és cert que fa un recull immens de documentació històrica de l'entorn de la Vall del Ges, la posa al nostre abast i permet que historiadors actuals la puguin interpretar des d'una altra perspectiva.

L'alcalde Vidal va donar suport a aquesta publicació i, sigui dit de pas, l'any 1948 també va impulsar uns Jocs Florals en català. El seu cosí, el poeta Graugés, era mestre en Gai Saber.

SEGONA ETAPA (1980-2010)

- **MARIONA: XAVIER, als anys vuitanta hi va haver relleu generacional?**

XAVIER: Sí, els fundadors de l'ADET s'anaven fent grans i calia un relleu. D'alguna manera, els fills de dos dels fundadors, en Ramon Prat Bofill i en Xavier Viver Fabregó, van assumir-ne el relleu. En una primera fase van ajudar els socis fundadors a reeditar la *Història de Torelló* de Fortià Solà i a publicar, entre els anys 1983 i 1991, una transcripció dels pergamins de la Cúria del Castell de Torelló, realitzada pel paleògraf Jaume Coll i Castanyer. Després, en una segona fase, a finals de la dècada de 1990, van aconseguir la incorporació de molta gent nova i van iniciar una nova etapa de l'ADET, amb una junta rejuvenida, entre els membres de la qual hi havia la Rosa Sayós, aquí present.

- **MARIONA: ROSA, tu hi vas entrar als anys noranta, què destacaries d'aquesta segona etapa de l'ADET? Quines persones hi havia a l'entitat?**

ROSA: Vàrem entrar amb la il·lusió de renovar l'entitat i d'impulsar nous projectes. A més d'en Ramon Prat, en Xavier Viver i jo mateixa, hi havia la Sílvia Caballeria, la Carme Codina, l'Elisabet Soldevila, la Fina Badia, la Lola Bardolet, la Judit Freixer, l'Olga Sellarès ... Com en l'etapa anterior ens vam organitzar en Comissions de Treball: la Comissió d'Inventari i Catalogació, encarregada d'ordenar el fons patrimonial i assegurar-ne la conservació; la Comissió d'Estudi, que impulsava les línies de recerca i era responsable de les publicacions, i la Comissió de Relacions Institucionals, que s'encarregava de les relacions amb l'ajuntament i amb altres institucions culturals..

Les condicions del local que teníem, però, no permetia ni tan sols que hi poguéssim fer reunions. Les reunions, les fèiem en un local situat al costat de la rectoria que, una vegada més, ens deixava la parròquia. Vam lluitar molt per tenir un nou local. Ens vam il·lusionar amb la possibilitat d'anar al Mas Prat del carrer de Capsavila; però, tot i que hi havia un document en què el ple municipal es comprometia a restaurar el local i cedir-lo a l'ADET per instal·lar-hi l'Arxiu Històric de Torelló, aquest projecte no va reeixir. De fet no ha estat fins en aquests últims anys que l'ADET ha pogut aconseguir un local en condicions al primer pis del Museu de la Torneria.

- **MARIONA: ROSA, vàreu publicar llibres con *L'encís del riu*, explica'ns com ho vau fer?**

ROSA: Als anys noranta i principis del dos mil vàrem publicar diverses monografies: un opuscle sobre l'obra de Fortià Solà, *Fortià Solà. Estudis*, (1997), *L'Encís del riu* (1999) i *La Casa de la vila de Torelló* (2002).

A *L'Encís del riu* hi vam treballar molt amb la Sílvia Caballeria i el llibre va tenir un gran ressò. Tot va començar amb una exposició titulada *La Màgia de l'aigua*, que va ser visitada per moltes escoles i molt ben valorada. L'èxit de l'exposició ens va engrescar a fer un llibre que rememorés la vida i l'activitat tradicional a l'entorn del riu i recollís algunes

llegendes que havíem recuperat de la tradició oral. Va ser –i encara és– un material didàctic útil per treballar a les escoles, que va donar lloc moltes activitats, entre les quals, la participació a la Fira Natura.

ETAPA ACTUAL (2013-2020)

- **MARIONA: GERARD, en PASQUAL, el president, és de Barcelona? Com va arribar a la Vall del Ges? Com es va implicar a l'ADET?**

GERARD: En PASQUAL és professor de secundària. El van destinar a l'IES Cirvianum als anys noranta i es va enamorar de la Vall del Ges. Viu a Sant Vicenç de Torelló i és un apassionat de la història de la ciència; sobretot de Jules Verne. Quan li vam proposar de presidir l'ADET no s'ho va pensar dues vegades. És una persona molt activa.

- **MARIONA: XAVIER, com està estructurat l'ADET? Quines seccions teniu?**

XAVIER: Tenim una junta directiva formada per nou persones, amb els corresponents càrrecs de presidència, vicepresidència, secretaria i tresoreria, i les diferents comissions que desenvolupen les activitats de l'ADET. Hi ha comissions permanents i d'altres d'esporàdiques en funció de la tasca a realitzar.

Les comissions que actualment tenim són 10, però en aquests moments les activitats més importants es concentren en les comissions de:

- Fons bibliogràfic i documental
- Arqueologia audiovisual
- Coneixement del territori, ciència i patrimoni natural
- Pàgina web
- Arqueologia i història
- Literatura, publicacions i distribució

A més, com ja ha comentat la ROSA, en aquesta tercera etapa, l'ADET ha aconseguit un local magnífic a la primera planta del Museu de la Torneria, que permet que el seu projecte cultural es pugui desenvolupar sense entrebancs. Aquest local disposa de diferents espais: sala de conferències, sales de reunions i de treball, i magatzem, amb un mobiliari completament adequat a les seves funcions. També està dotat dels equipaments electrònics necessaris: ordinadors, projector, pantalla, impressora, escàner...

- **MARIONA: A més de vosaltres, qui més hi ha a la junta de l'ADET?**

XAVIER: Els nou membres de la junta actual som: el president, PASQUAL BERNAT; la vicepresidenta, MONTSERRAT VILAR; el tresorer, TONI PRAT; els vocals, JOSEP M. CALLÉN, JORDI CAMPÀS, CONCEPCIÓ PRAT, ROSA SAYÓS i GERARD VERDAGUER I jo mateix, que en soc el secretari.

- **MARIONA: GERARD, també teniu una comissió de publicacions?**

GERARD: Sí. La comissió determina quines propostes tirem endavant. Tenim tres col·leccions. Una de ficció literària, *La lluna en un cove*, que ja va per la quarta edició. Una altra sobre *Paisatge i territori*, en què s'han publicat els llibres: *Toponímia de Sora* i *Els masos rònecs*. I la tercera, *Estudis*, dins de la qual, en breu, sortirà un treball sobre la darrera carlinada i un altre sobre Jaume Onofre Novellas i Alavau, important matemàtic torellonenc.

Per altra banda, des de fa uns quants anys, l'ADET s'encarrega de gestionar els premis *Vila de Torelló Gat literari* i en publica les obres guardonades. A més a més, editem els textos guanyadors dels concursos literaris *Pescallunes/Pescalletres* que tots els centres educatius de Torelló organitzen cada any per Sant Jordi.

Finalment, cal dir que per a aquest Sant Jordi acabem d'editar una novel·la de Marta Culí, *L'ombra de quimera*, que ja és a les llibreries.

- **MARIONA: CONCEPCIÓ, per què vas entrar a l'ADET?**

CONCEPCIÓ: Quan em vaig jubilar, em van demanar si volia col·laborar en alguna comissió. Com que disposava de més temps lliure, vaig dir que sí. Formem un bon equip de treball.

L'ADET és un projecte cultural molt potent i hi ha molta feina a fer. Estem catalogant els fons de llibres i documents que tenim. Cal saber tot el que hi ha per poder-ho posar a disposició de qui necessiti o vulgui consultar-ho al web.

També hem promogut les tasques de recuperació d'espais de l'entorn: la font de la Campaneria, les tres fonts de Puig-rovi i, ara, la del Masnou. Volem que tornin a ser espais bonics de la nostra vall. Aquestes accions les compartim amb totes les escoles amb una doble finalitat: que els alumnes coneguin les fonts que anem recuperant i també que entenguin la importància que van tenir en la vida quotidiana i social dels nostres avantpassats.

- **MARIONA: I què els diries, CONCEPCIÓ, als torellonencs i torellonenques que no coneixen l'ADET?**

CONCEPCIÓ: Que entrin a la pàgina web. Que mirin el fons fotogràfic, on hi ha més de 2.500 fotografies de totes les èpoques, el recull de centenars de goigs, els vídeos que s'han recollit i els que es van recollint. Aquí volem destacar i agrair la valuosa aportació provinent del Cosidor Digital. L'ADET és una entitat amb vocació de conservar i difondre el nostre patrimoni.

- **MARIONA: XAVIER, tu i en TONI PRAT vau insistir molt fins a aconseguir l'exhumació del soldat del Puig.**

XAVIER: Siiii, va ser un tema molt complicat però al final ho vàrem aconseguir. Tot va començar llegint un dels llibres del meu pare, on es parlava d'un soldat mort i enterrat prop de la casa del Puig. Tant en TONI com jo, que no teníem ni idea del tema, vàrem quedar sorpresos que havent-hi informació i coneixement d'aquest fet, ningú no hagués fet cap tràmit per buscar la fossa i trobar-lo. Per tant, en nom de l'ADET, vàrem començar a buscar tota la informació sobre el cas i, amb la col·laboració de l'Ajuntament i altres entitats implicades en la recuperació de la memòria històrica, vàrem aconseguir finalment poder localitzar la fossa i desenterrar el soldat. Haig de dir, però, que incomprendible, la localització i el desenterrament es va haver de fer, per ordre del, aleshores, director general competent, amb total secretisme, la qual cosa va provocar una discussió fortíssima entre nosaltres i aquest alt càrrec de la Generalitat.

La llàstima és que, després de fer les proves d'ADN pertinents, a dia d'avui encara no sabem la identitat del soldat assassinat per les tropes franquistes. Ara només falta que amb els creuaments d'ADN puguem identificar la víctima i així tancar definitivament la ferida.

MARIONA: CONCEPCIÓ, el teu germà TONI es defineix com a curiós del territori. Què vol dir amb això?

CONCEPCIÓ: Que s'estima el territori més proper: Torelló, Bellmunt, el Vidranès, el Bisaura... Li agrada molt caminar, observar, investigar... Coneix els racons i raconets de l'entorn. Va començar fent un blog per donar a conèixer el nostre entorn i, llavors, va veure què feia l'ADET i s'hi va implicar. Li agrada compartir allò que sap. Col·lecciona fotos i postals antigues i fa recerques. Fruit d'aquest treball, l'ADET va publicar *Els Masos rònecs*, un petit *best seller* del qual s'han editat més de 600 exemplars i que ja s'ha exhaurit.

- **MARIONA: GERARD, i com va la celebració del 75è aniversari?**

GERARD: Hem tingut un contratemps molt gran amb la pandèmia i el confinament. Ho hem hagut de parar tot. Tot just ara reprenem la programació d'activitats. El monogràfic de la Festa Major i aquest pregó són les primeres actuacions que fem.

- **MARIONA: I la Creu de Sant Jordi? Aquest any no us l'han donada?**

GERARD: Estem molt contents que el Patronat d'Estudis Osonencs ens hagi proposat per al reconeixement a una trajectòria. També estem contents per la gran quantitat de signatures que hem recollit i el suport que ens ha donat la gent de Torelló, el món acadèmic i un munt d'entitats. Esperem que en un futur puguem aconseguir-la.

- **MARIONA: Ara que ens heu explicat una mica la història de l'entitat, què més ens heu portat?**

ROSA: No us volem avorrir. Hem vingut aquí per explicar-vos qui som, què fem i què tenim. Ara volem compartir amb vosaltres una mostra de fotografies del nostre fons.

https://www.youtube.com/watch?v=EzO6C_NAx0o

- **MARIONA: Realment hi ha fotos molt boniques de Torelló! Què més heu preparat?**

CONCEPCIÓ: Ara podreu veure un muntatge d'en JORDI CAMPÀS sobre el fons d'audiovisuals que tenim. De fet, si entreu a la pàgina web de l'ADET, podreu consultar tot el fons patrimonial de l'entitat.

<https://www.adet.info>

MARIONA: I ara com a cloenda, alguna altra cosa?

XAVIER: Sí, per acabar, us trasllado l'agraïment de PASQUAL BERNAT, el president de l'ADET, per haver participat en aquest acte.